

Lite nytt om Katti Anker Møller

Jens Olai Jenssen, Elisabeth Lønna

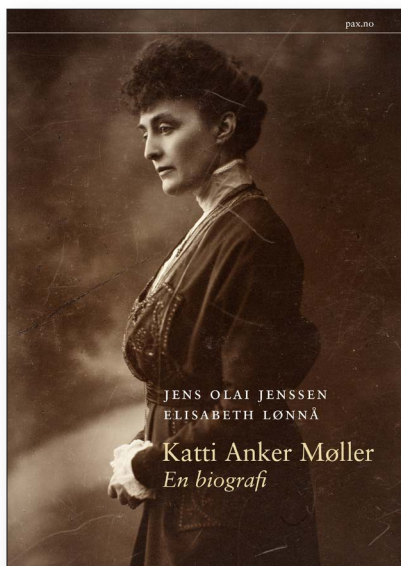
Katti Anker Møller: en biografi

Oslo: Pax, 2021

238 s.

ISBN 9788253042848

Michael 2022; 19: 92–5.

I 1915 holdt Katti Anker Møller (1868–1945) sin siden så berømte tale *Moderskapets frigjørelse*, der hun tok til orde for kvinners fødselskontroll. Samme år ble de Castbergske barnelovene vedtatt. Møller hadde da lenge ivret for lovene, og de bærer hennes svogers navn. Innsatsen hennes er godt kjent og i kvinnefrigjøringshistorien er Katti Anker Møller en viktig pioner, ja, nærmest en lysende stjerne. Hun var rik, vakker og klok.

I 1968 utga datteren, legen Tove Mohr (1891–1981), en biografi, og daværende helsedirektør Karl Evang (1902–1981) trakk fram Møllers viktige rolle for kvinners fødselskontroll. Hennes betydning ble vektlagt i historier rundt 1980 om veien fram til kvinners rett til selvbestemt abort, og i midten av 1990-årene ble Møllers arbeid på nytt diskutert. *Tidsskrift for velferdsforskning* nr.

4/2015 var viet barnelovene og Møllers rolle ble drøftet. Det ble også etterlyst mer forskning og belysning av hennes internasjonale forbindelser og konteksten for virket i Norge.

Faktabasert historiefortelling

Ikke rart at jeg leste den nye biografien om Katti Anker Møller med interesse og nysgjerrighet. Den har to deler og er inndelt i 19 kapitler. I forordet omtaler forfatterne boka som en *faktabasert historiefortelling* (s. 10). De har samarbeidet om teksten og skrevet hver sin del, uten at det framgår hvem som har skrevet hva. Begge er erfarne biografer.

Boka har to deler. Den første, *Sagatun*, handler om Møllers oppvekst og ungdomstid på Norges første folkehøyskole ved Hamar. Den andre, *Thorsø*, innledes med giftermål og flytting til herregården utenfor Fredrikstad i 1889.

I første del gir ti kapitler bilder av mennesker og miljø ved og rundt Sagatun i andre halvdel av 1800-tallet, med foreldrene Mix (1842–92) og Herman Anker (1839–96) i sentrum. Forfatterne vektlegger foreldrenes frisinnet, deres fine familier, pengene – og etter hvert økonomiske problemer. En lang rekke kjente personer kommer forbi. Det er utallige selskaper og sammenkomster og midt i det hele er den unge Katti, hun samtaler og skriver dagbok. Hun er forelsket i flere, men velger sin rike og flotte fetter, Kai Møller (1859–1940). Johan Castberg (1862–1926) fikk siden gifte seg med søsteren. Hun engasjerer seg i tidens store spørsmål – og særlig er hun opptatt av at kvinner ble utarmet av å føde for mange barn, noe som også rammet hennes mor.

I bokas andre del er godseierfruens Thorsø rammen for fortellingens ni siste kapitler, fra 1889 til 1945. Møller var særlig aktiv fram til 1925, for mødrebeskyttelse og fødselskontroll, med barnelovene, for prevensjonsopplysning, rett til abort, husmorskoler og bedre spedbarnsstell. Her fortelles det om godseierfrue-besværigheter med husstell og matlaging, men også om en kvinne som raskt lykkes med oppgavene, om reiser og selskapelighet, om samtaler og innsats for å påvirke politikken – som i Kristiania fra 1900 da mannen var på Stortinget for Venstre. Fire saker framheves, arbeidet for barnelovene fram mot 1915, taler om fødselskontroll i 1915 og om fødselspolitikk i 1919, arbeidet for barselhjem og barselhjemutstillingen i 1916 og for et mødrehygienekontor – som åpnet i 1924 i samarbeid med arbeiderkvinnenes organisasjoner og som ga opplysning om prevensjon og spedbarnsstell. Men mest av alt får vi lese om familie og innflytelsesrike personer, om motstand og om støtte, som fra kongefamilien i arbeidet for barselhjemsaken.

De viktigste kildene er brev, de fleste innenfor familien, dagbøker, noen aviser og bøker, men det er ganske sparsomt med noter, og noen faktafeil.

Biografien er interessant og lettlest, den framstår som det forfatterne omtaler den som – en *faktabasert historiefortelling*. Kombinasjonen av fortellingen om livet på og rundt Sagatun og hennes liv som frue på Thorsø og

det hun utrettet der og for de sakene hun brant for, er fin å lese. Det savnes imidlertid analyser og drøftinger. Selv om boka er interessant, kommer det fram lite nytt om de sakene og det virket hun sto for. Forfatterne drøfter heller ikke en videre politisk kontekst, verken nasjonalt eller internasjonalt, selv om det nevnes at Møller fulgte med i debattene i utlandet om både mødrebeskyttelse og fødselskontroll.

Ubesvarte spørsmål

Slik gjenstår det spørsmål. Selv om Castberg og Møller var forkjempere for barnelovene, hadde lovene vel også andre talspersoner? Lovene ble vedtatt ved flertall på Stortinget, og fra 1902 hadde også Arbeiderpartiets kvinneforbund krevd lovfesting av rettigheter for barn født utenfor ekteskap. Det ville vært fint med en diskusjon av ulike posisjoner og allianser.

Forfatterne skriver at arbeiderkvinnene fulgte opp Møllers forslag. Arbeiderkvinnene støttet opp og spredde Møllers trykksaker, men handlet også på egen hånd, og særlig i det politiske system, som for rettigheter til barn født utenfor ekteskap og for avkriminalisering av abort. Det ville en systematisk lesing av bladet *Arbeiderkvinnen* kunne vist. Det blir skjævt når forfatterne trekker fram Augusta Aasens (1878–1920) kritiske innlegg i bladet i 1919 mot *deler* av Møllers tale – forslaget om betalt moderskap. Kritikken framstilles som uttrykk for at noen sosialister fant «språk og innhold ubehagelig og unødvendig brutalt» (s. 199). Det kunne vært nevnt at Aasen helhjertet støttet kravet om fødselskontroll og Møllers svar til Aasen kunne vært kommentert. Der var hun tydelig overrasket over å få motstand fra sosialistisk hold, men viste forståelse for Aasens innvending mot å underlegge selve moderskapet kapitalistisk logikk.

Møllers to kjente taler var del av en samtidig bevegelse, det ble holdt lignende taler i Stockholm, Berlin og København. Det er skrevet innsiktsfulle og fengende biografier om flere aktører, og som også kjente Møller, som svenske Frida Stéenhoff (1865–1945) og britiske Stella Browne (1880–1955). Det ville vært interessant om Jenssen og Lønnå drøftet Møllers rolle i lys av slike bidrag.

I biografien slutter Møllers arbeid for legalisering av abort i 1918, og forfatterne omtaler svært kort abortkampen fram til lovendringen i 1978 som ga kvinner rett til selvbestemt abort, og framhever Tove Mohr og Dakky Kiærs (1892–1980) oppsummeringer (s. 188). Her kunne mye vært fylt ut. Møllers taler ble brukt som inspirasjon i alle år. I 1930-årene var for eksempel Tove Mohr med i straffelovkomiteens flertall som foreslo en svært liberal abortlov (figur 1). En av de sterkeste motstanderne mot liberalisering var Ella Anker (1870–1958), Møllers egen søster. Katti Anker Møller gikk

Figur 1. Tove Mohr (1891–1981) var lege og arbeidet i likhet med sin mor, Katti Anker Møller, for mødrehygiene og abortsak. Forfatterne henter mye fra Mohrs biografi om moren fra 1968. Fotografi trolig fra 1930-årene. Foto Wikimedia Commons.

ut mot søsteren og støttet flertallets lovforslag. Det er pussig at forfatterne ikke følger abortsaken etter 1918, særlig med henblikk på deres vektlegging av familieforhold.

Selv om Jenssens og Lønnås biografi er godt lesbar og interessant, kunne det forventes mer av de to erfarne biografene. Det trengs fortsatt mer forskning og flere analyser av Katti Anker Møllers virke.

Kari Tove Elvbakken
karitove.elvbakken@uib.no

Kari Tove Elvbakken er professor ved Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen.